

НЕ правителството свери часовниците*

Лорънс Рийд**

Помните ли старата Чикагска песен “Някой всъщност знае ли колко е часът”? Ами ако бяхте задали този въпрос преди около 120 години, можехте да получите 38 различни отговора само в един щат и много повече в различни държави. Как въвеждането на стандартно време внесе ред в едно невероятно объркване е за съжаление забравена история и велик принос към находчивостта в свободното общество.

Хората в континенталните щати в Америка толкова са свикнали с четирите стандартизирани часови зони – Източна, Централна, Планинска и Тихоокеанска – че е трудно да се повярва, че някога сме спазвали друго време. Но, до критичния момент през 1883, колко е часът е зависело от най-близкия град. Времето от деня е било предмет на местно предпочитание, зависещо от позицията на слънцето. Обяд е било когато слънцето е в най-високата си точка на небето. Местните хора са сверявали часовниците си според някой добре известен часовник от общността им като в бележита камбанария или на прозореца на бижутер.

Това означава, че когато е обяд в Чикаго, е 12:31 в Питсбърг, 12:24 в Кливлънд, 12:13 в Синсинати и 12:07 в Индианаполис. Или, когато е обяд в Детройт, е било около 11:50 в Гранд Рапидс. Наистина, имало е 27 различни местни времена само в щата Мичигън. Индиана е била по-малко объркваща със само 23, но Уисконсин – с 38 – е бил кошмар за всеки “гледач на часовник”.

Историкът Стюард Холбрук пише в книгата си “Историята на Американските железници” от 1974 година: *“Във всеки град многочислеността на времевите стандарти объркваше и озадачаваше пътници, кораби и железопътни работници. Много често грешките се оказваха катастрофални, защото железниците сега се движеха бързо и с точни разписания; минута или две разминаване можеше да означава безпроблемно изпълнение или сблъсък”*.

Пътувайки от север на юг (или юг-север) не е представлявало проблем, но от изток на запад (или запад-изток) е съвсем различна история. Предвиждането на времето, в което на определена спирка ще пристигне влак въобще не е било малък подвиг в дните преди стандартното време. В книгата си от 1990 “История на Американското време”, Майкъл О’Мали споделя: *“Пътник, пътуващ на запад, който сверява часовника си на тръгване, може, след по-малко от половин час да открие, че неговият часовник и местното време вече не съвпадат. За да влошат нещата още повече, отделни железопътни линии или маршрути на парни кораби се движат според техни собствени стандарти на времето – обикновено времето в града на техния произход. Когато две линии се срещнат или споделят едно трасе, или кораби разтоварват на една площадка, захвърлянето на разликата във времето водеше до огромно облекчение.”* Със сигурност трябвало да се направи нещо.

На двама мъже основно се приписва заслугата за “изобретяване” на стандартното време и часовите зони, които го определят. Професор К. Ф. Дауд, Директор на девическа семинария в Саратога Спрингс, Ню Йорк, първи предлага основната идея за четири или повече “времеви пояса”. По-късно, Уилям Фредерик Алън, железопътен инженер, я приема, подобрява и печели одобрение за нея на решаващ панел.

През 1872, железничари от цялата страна се събират в Мисури, за да договорят летните разписания за пътници. За да се заемат с проблема с времето, те формират Конвент на Стандартното време. Алън е назначен за секретар и незабавно започва да работи върху

превръщането на идеята на Дауд в детайлно предложение. През октомври 1883, Конвентът одобрява плана на Алън. Правителството въобще не участва в процеса; решението Дауд-Алън да се създадат стандартизирани времеви зони от зараждането до осъществяването му се дължи изцяло на находчивостта на гражданите. Конвентът избира 18 ноември 1883 за въвеждане на новата система буквално по всяка железопътна линия в страната. “Времето на железниците” бързо се превръща в новото “местно време” навсякъде - или почти навсякъде.

Детройт се въздържа

Времето преминава, но не и Детройт. Възгледът, че слънцето, а не човекът, определя колко е часа, има широко разбиране в града. Хенри Форд се оплаква от несъответствието; той изобретява часовник с два циферблата, един, който показва местното време, когато е в Детройт и един за стандартното време.

Детройт запазва местното време до 1900, когато общината нарежда часовниците да се върнат с 28 минути назад, за да отговарят на Централното стандартно време. Половината от града отказва да се подчини и общината оттегля нареждането си. До 1905 година, след общоградско гласуване, когато Детройт приема стандартното време и става част от Централната времева зона.

Докато стандартизираните времеви зони се приемат светкавично и доброволно в по-голямата част от страната, **федералното правителство всъщност се опитва да предотврати процеса**. Директорът на военноморската служба ожесточено оспорва всякакво предизвикателство отправено от човек към авторитета на слънцето. Американският Главен прокурор отреще, че нито един департамент на федералното правителство не може да използва новата система от 1883 преди това да бъде гласувано от Конгреса, което отнема 35 години. През март 1918, Конгресът най-накрая слага Вашингтонски печат за одобрение на нещо постигнато чрез частна инициатива, с едно основно коригиране: изважда Мичигън и Западен Охайо от Централната времева зона и ги слага в Източната, където се намират и до днес.

Какво се случва с останалата част от света? Международна конференция на меридиана се провежда през 1884 година, една година след като стандартното време се въвежда в САЩ. Делегати, представляващи правителства на 25 страни, дебатираха по два основни въпроса: Трябва ли да се приеме глобална система от стандартизирани времеви зони и ако да, къде да бъде началната точка и кой да бъде “първият меридиан”? Успехът на американския опит помага първият въпрос да се разреши експедитивно, но със същата бързина второто решение среща неочаквано препятствие. Британската дългогодишна военноморска доминация слага въображаемата линия през Гринуичката обсерватория като главен меридиан. Французите предпочитат Париж, но предлагат компромис: те биха приели Гринуич ако британците и американците въведат метричната система. Конференцията одобрява Гринуич без условието за метричната система и французите, огорчени, се дистанцират от решението като не признават главния меридиан до 1911.

Частната инициатива вижда дилема като проблем, който може да се реши. Правителствата, действайки колективно, го политизират. Както Йоги Бера би казал: “това звучи като дежа ву отново и отново”.

Колко е часът? Благодарение не на претенциозно централно планиране, а на креативните предприемачи, без значение къде живеете, от около един век има еднакъв отговор на този въпрос.

Превел: Алина Братанова

* сп. "The Freeman", Август 2002-- Фондация за Икономическо Образование, www.fee.org

** Лорънс Рийд е президент на Фондация за Икономическо Образование в Ървингтън, Ню Йорк. Посетете страницата на ФИО на www.fee.org и страницата на журнала му, "The Freeman", на www.thefreemanonline.org)